

Ο μπαρμπα-Μανώλης ο Βασιλές

Φώτης Κόντογλου

«Το Αϊβαλί η πατρίδα μου», εκδ.Αλ. & Ε. Παπαδημητρίου, 1991

«Από NANAKΟΥ ΑΡΧΕΣΘΑΙ», λέγανε οι αρχαίοι Έλληνες, όποτε θέλανε να μιλήσουνε για τα παλαιά πράγματα. Ο Νάνακος ήτανε βασιλιάς της Ηπείρου πριν από τον Δευκαλίωνα, που στα χρόνια του έγινε ο κατακλυσμός.

Ο μπαρμπα-Μανώλης ήτανε Νάνακος παμπάλαιος, Μαθουσάλας. Μπορεί να μην ήτανε παραπάνω από ενενήντα-πέντε χρονών, αλλά η όψη του, το παρουσιαστικό του, ήτανε τέτοιο, που τον έδειχνε πολύ πιο αρχαίο και σεβάσμιο.

Αθώος, άκακος, του παλιού καιρού άνθρωπος. Δεν θύμωσε ποτέ, δεν έβρισε ποτέ, δεν κακολόγησε ποτέ. Πάντα γλυκομίλητος, μ' όλο που ήτανε λιγόλογος και σοβαρός. Όλοι τον αγαπούσανε. Οι Τούρκοι τον λέγανε «Ιχτιάρ-μπαμπά», που θα πει «Γερο-πατέρας». Σπουδασμένοι και απλοί πηγαίνανε κοντά του, σαν να 'τανε ο μπαρμπα-Μανώλης ένα ισκιερό δέντρο μέσα στην κάμα του καλοκαιριού.

Στο κορμί ήτανε κοντός, πάντα ξυπόλητος, με βρακί ανασκουμπωμένο και δεμένο με το ζουνάρι του, γιατί θαλάσσωνε για να βγει από τη βάρκα του, που ήτανε παμπάλαια σαν και εκείνον κι όσο που χωρούσε τρεις-τέσσερες νοματέους. Ήτανε πάντα κατακάθαρος. Τον περισσότερο καιρό ήτανε με το πουκάμισο κοκκαλιασμένο από την αρμύρα, όπως ήτανε και τα βρακιά του και το φέσι του, που είχε γίνει σκληρό σαν την κορόνα του δεσπότη. Τα μάτια του ήτανε κόκκινα από τον ήλιο κι από την αρμύρα, μάτια καλοκάγαθα, αθώα, ντροπαλά.

Περπατούσε με τα χέρια πίσω, κι όλο χάμω έβλεπε, συλλογισμένος, και κάθε τόσο κουνούσε το κεφάλι του και σκούπιζε τα μάτια του που δακρύζανε.

Είχε μια κόρη χηρευάμενη, και κείνη τον διατηρούσε. Το σπίτι της ήτανε στα Πλιθάρια, στην άκρη της πολιτείας, εκεί που είχε καμίνια και κάνανε τούβλα, κεραμίδια κι ασβέστη.

Εκεί πέρα ζούσανε του θεού άνθρωποι, ξοχάρηδες, κεραμιδάδες, ασβεστάδες, αλμπάνηδες κι άλλοι τέτοιοι απλοί άνθρωποι. Εκεί ήτανε κ' η μικρή εκκλησιά τ' Αγί'-Αντώνη, που ήτανε ο πρεπούμενός τους άγιος.

Από τον μεγάλο δρόμο που πήγαινε στο Ντικελί και στην Πέργαμο, μέσα στην Ανατολή, περνούσανε όλη μέρα άλογα, νταλίκες (Αμάξια αλαφριά για τους ανθρώπους), αραμπάδες, γαϊδάροι, βόδια, καμήλες, θαρρούσε κανένας πως βρίσκεται στο Μπαγντάτ. Ήσυχη, ειρηνεμένη ζωή. Τα καμίνια καπνίζανε, στα πηγάδια με τις μεγάλες πεζούλες βγάζανε νερό τα κορίτσια με τα φαρδιά φουστάνια και με τα τσεμπέρια, οι γαϊδάροι βοσκούσανε και γκαρίζανε, οι καμήλες ανηφορίζανε αργοπερπατώντας στον μεγάλο δρόμο, Ρωμιοί και Τούρκοι Γιουρούκηδες ανεβοκατεβαίνανε. Σε κανέναν καφενέ καθόντανε ένας - δυο γέροι και φουμάρανε ναργκιλέ.

Το σπίτι του Βασιλέ ήτανε από τα πιο φτωχά, κατακάθαρο, ασβεστωμένο πάντα, κάτασπρο, κοντά στον Άγιο Γιώργη το Τάσ', που τον λέγανε έτσι επειδή είχε μια βρύση μ' ένα έμορφο τάσι, κρεμασμένο με μιαν αλυσίδα, για να πίνει ο κόσμος. Εκεί κοντά βρισκότανε και του Ντέντου ο καφενές. Εκεί πήγαινε ο μπαρμπα-Βασιλές, το βράδι που γύριζε από τις ακρογιαλιές, εκεί που έβγαζε χάβαρα, μύδια, καλόγνωμες, φούσκες, χιβάδες, κοχύλια κι άλλα θαλασσινά. Τον περισσότερο όμως καιρό τον περνούσε μακριά από την πολιτεία, στα έρημα κατάγιαλα, στον

ανοιχτόν αγέρα, στον Άγιο Νικόλα, στην Αγιά-Παρασκευή, στη Νησοπούλα, στην Αμπέλα, μέσα στο μπουγάζι. Παραπέρα δεν πήγαινε. Την όξω θάλασσα, το πέλαγος, δεν το είδε ποτές του. Το σκαφίδι του, η φελούκα του, ήτανε από τα χρόνια του Νώε. Είχε γίνει σαράβαλο. Σάπισε, ανοίξανε οι αρμοί της. Μα ο μπαρμπα-Μανώλης όλο τη μερεμέτιζε. Την έγερνε στην μπάντα, την καλαφάτιζε με στουπί, και δος του από πάνω πηχτή πίσσα, που δεν φαινότανε πια σανίδι, ούλη η σκάφη ήτανε πισσωμένη. Και όμως, πώς τα κατάφερνε να μην παθαίνει τίποτα με τις φουρτούνες, με κείνον τον σκυλοπνίχτη, που τον είχε εξήντα χρόνια και παραπάνω;

Την βάρκα του την έδενε σ' ένα παλούκι μέσα σ' έναν μικρόν κόρφο, που τον αποσκέπαζε από βοριά μια χαμηλή μύτη που τη λέγανε Γλώσσα και που βρισκότανε αντίκρυ στην Αγιά-Παρασκευή. Ανάμεσα ήτανε ένα στενό πέραςμα θάλασσα, κι ο μπαρμπα-Βασιλές έβαζε μέσα στη βάρκα του και περνούσε αντίκρυ όποιον ήθελε να περάσει στην Αγιά-Παρασκευή και τον ξανάφερνε, αν δεν ήτανε ν' απομείνει εκεί πέρα. Εκεί που βρισκότανε το παλούκι, ήτανε ρηχά τα νερά, κι ο μπαρμπα-Μανώλης, αφού σιγουράριζε καλά τη βάρκα, θαλάσσωνε μ' ανεβασμένο το βρακί του, κ' έβγαινε όξω. Η βάρκα γύριζε ένα γύρο στο παλούκι, όποιος καιρός κι αν έπιανε.

Στην Αγιά-Παρασκευή την άραζε στο μικρό το λιμανάκι, που 'χε μια χτισμένη αραξιά, κατά τη νοτιά. Ύστερα ανέβαινε σιγά - σιγά τον ανήφορο με τα χέρια πίσω και σκυφτός, και πήγαινε στο μοναστήρι, στον γούμενο τον Στέφανο και στις αδερφάδες του, την κερα-Ζαχαρώ, τη Βανθίγια και τη Φιβρουνίγια, που τον αγαπούσανε σαν πατέρα τους.

«Ωρα καλή, μουρά μ'!»

«Καλώς τον μπαρμπα-Μανουλέλ'!»

Σκούπιζε τα μάτια του ο μπαρμπα-Μανώλης.

«Πέθανι ου Παναγής ου Σωτηρίου, κουτζάμ παλληκάρ'! Ιχτές πέθανι, τ' νύχτα! Αχ! Γιατί δεν πήρι μένα, του γέρου, ου μιγαλουδύναμους;»

Καθότανε στην πεζούλα, έβγαζε το φέσι του, που ήτανε σκληρό σαν περικεφαλαία, κ' έπαιρνε από μέσα ένα χαρτί διπλωμένο, το έδινε στις γυναίκες κ' έλεγε:

«Έχιτι μια γραφή απ' την Παραскиβγή τ' Χατζηγιάννινα. Είπι ν' ανάψιτι μια λαμπάδα στ' χάρη τς. Κι αυτή χαρουκαμέν'! Πλούσια γυναίκα, τ' Αβραγάμ κι τ' Ισαγιάκ τα καλά έχ'! Τι να κάν'ς; Ου μιγαλουδύναμους να δίν' έλεγους, να παρ'γουριέτι ου πικραμένους ου κόσμους!»

Σ' όλο το μπουγάζι τριγύριζε, μα η αγάπη του ήτανε η Αγιά-Παρασκευή. Ο γούμενος κ' οι αδερφάδες του του λέγανε να του πάρουνε μια καινούργια βάρκα, μα εκείνος δεν το παραδεχότανε, δεν ήθελε με κανέναν τρόπο ν' αποχωριστεί το σάπιο σκαφίδι του. Κι ούτε ήθελε τα καλά τα φαγιά που του βάζανε να φάγει. Έπαιρνε λίγες ελιές, ψωμί, λάδι, γλυκάδι, κανένα κρομμύδι, και κατέβαινε στην ακροθαλασσιά, έμπαινε στη βάρκα του, έβγαζε ένα τσουπί, το έστρωνε κάτω από έναν πρίνο, που τον είχε σαν δικόν του, καθότανε διπλοπόδι, έκανε τον σταυρό του κ' έτρωγε. Κοντά του είχε και το λαγήνι με το νερό. Εκεί έπινε νερό. Μα, σαν πήγαινε στην πολιτεία, στου Ντέντου τον καφενέ, είχε πάντα ένα καλάθι με μεζέδες, φρέσκα θαλασσινά, και τότες έπινε κρασί μαζί με τον Ντέντο και με τη συνοδεία. Τότε παράπινε καμμιά φορά και κοκκινίζανε η μύτη και τα μάγουλά του, και τότες έλεγε: «Τώρα είμι βασιλές!» - απ' αυτό τον βγάλανε μπαρμπα-Βασιλέ.

Αφού έτρωγε, ξάπλωνε κάτω από τ' αγριόδεντρο, και τον νανούριζε το βουητό της θάλασσας και κανένα πουλάκι που καθότανε στο δέντρο από πάνω του. Μηδέ έγνοιες, μηδέ συλλογές, μηδέ πλούτη, μηδέ πολυτέλειες, μηδέ τίποτα. Μακάριος, αληθινός βασιλές.

Μέσα σε κείνη τη σκάφη την πισσωμένη πέρασε όλη τη ζωή του, όποτε ήτανε καλοκαίρι. Τον χειμώνα μαζευότανε στο σπίτι της κόρης του, και πήγαινε και στου Ντέντου τον καφενέ. Μα και τον χειμώνα δεν απόλειπε από την Αγιά-Παρασκευή.

Μιλούσε από μέσα του μ' όλη την πλάση, με τη θάλασσα, με τη στεριά, με τα δέντρα, με τον αγέρα, με τη βροχή, με τις πέτρες. Σαν να τον αγαπούσαν όλα. Τόσες φουρτούνες πέρασε με κείνο το καρυδόφλουδο, και δεν έπαθε τίποτα. Θαρρείς πως η θάλασσα μέρευε. Σε καιρό που ποδίζανε μεγάλα καΐκια, φουρτούνα κιαμέτι, ο μπαρμπα-Μανώλης περνούσε το μπουγάζι με το σκαφίδι του.

«Ίμένα, κερα-Βανθήγια, μι κυλά η θάλασσα σα να είμι στην κούνια μ!»

Όποτε είχε μέσα στη βάρκα του τίποτα γυναίκες και ξεφωνίζανε, φοβισμένες από τη φουρτούνα, ο μπαρμπα-Μανώλης έλεγε:

«Μουρή, τι τσιρίζιτι; Τι έχ' η θάλασσα, βρε χριστιανή μ'; Χαρά Θιού!»

Έδινε της πιο θαρρευάμενης έναν ντενεκέ για να βγάξει τα νερά από τη σεντίνα, και της έλεγε:

«Βουγήθα, μουρή κόρη μ! Μην απολπίζισι!»

Η πολιτεία τ' Αϊβαλιού έπεφτε κατά το βοριά, κ' η θάλασσα από κει κατέβαζε τα κύματά της κατά την Αγιά-Παρασκευή, όποτε φυσούσε βοριάς γραίγος. Ο μπαρμπα-Μανώλης, σαν τύχαινε κ' είχε απομείνει απάνω στην Αγιά-Παρασκευή με βοριά φουρτουνιασμένον, τραβούσε κατά το βορινό μέρος, κοίταζε στην πολιτεία, στην ακροθαλασσιά που χτυπούσανε οι θάλασσες, ερχόμενες από το πέλαγο που ήτανε όλο άμμος. Έπαιρνε την ακρογαλιά και πήγαινε γιάλό-γαλό, και μάζευε ό,τι εύρισκε, ξύλα από μαδέρια καμμιανής βάρκας, κανέναν μπάγκο, παλιά σκοινιά, ντούγιες βαρελίσιες, κανένα κομμάτι караβόπανο. Καμμιά φορά πετούσε όξω η θάλασσα και κανένα βαρέλι, καμμιά μεγάλη σανίδα, καμμιά κάσα, κανένα σεντούκι. Μάζευε και λογιών-λογιών κουτιά, πορτοκάλια, λεμόνια, που τα πετούσανε από τα Λεμονάδικα τα χιώτικα καΐκια.

Σαν του λέγανε:

«Γιατί, μπαρμπα-Μανώλη, πας και κουράζεσαι και γυρίζεις μέσα στο κρύο;»

Εκείνος αποκρινότανε, δείχνοντας κατά τ' Αϊβαλί:

«Πουλιτείγια είμι χτισμέν', κόρη μ'. Ειδών-ειδών πράματα πέφτ'ν στ' θάλασσα. Μπορεί να πέσ' όξου κι καμμιά βάρκα, να δώσουμ' είδησ' να τ'ν πάρουν. Μπορεί να καϊναντίσ' κι κανένα καϊκ', να δώσουμι βογήθεια. Η Χάρη τς να φυλάγ' τον κόσμου!»

Κ' έκανε τον σταυρό του.

Καμμιά φορά μου έλεγε και κανένα ιστορικό, από τον καιρό που βαθύνανε με τις φαγάνες το Ταλιάνι, δηλαδή το μπάσιμο του μπουγαζιού, που ήτανε ρηχό, για να περνούνε τα μεγάλα καράβια και τα παπόρια. Είχε την ιδέα πως αυτά τα μεγάλα πλεούμενα είχανε φέρει όλα τα κακά και τις αρρώστειες:

«Απού τότις που άνοιζαν του Ταλιάν', γυιε μ' Φουτέλ', τουρλού-τουρλού αστένειες ήμπαν' μέσα στ'ν πουλιτείγια, του χτικιό, του στενούς (Το άσθμα), ου νταμπλάς. Πού ξέραμ' ιμείς τέτοια πράματα;»

Μιλούσε με θαυμασμό για τη Ρωσία, που τη φοβότανε ο Τούρκος και δεν τυραγνούσε τη Χριστιανωσύνη:

«Απού τότις που φάνηκ' η Χριστιανουσύν', η Ρουσίγια μας προυστατεύγ', γιατί ου Τούρκους μόνε του Ρούσου φουβάτι. Άμα ακούσ' «Μουσκόβ», πιάνιτι του κάτουρό τ'! Τουν έτριπι τα μούτρα τ' ου βασιλές τσ' Ρουσίγιας, ου Μέγας Ικατιρίν'ς. Γιατ' έχουμι την ίδια θρησκεία, τ'ν Ουρθουδοξίγια, τ'ν αληθινή τ'ν πίστ'. Για τούτου οι Φράγκ', τα πουντίκια, ξιστρατέψαν καταπάνου τς, στον πόλιμου τσ' Κριμαίγιας, μαζί με τουν Τούρκου, η Αγγλίγια, η Γαλλίγια κ' η Σαρδέλα (Η Σαρδηνία..).»

Μια μέρα αρρώστησε ο μπαρμπα-Μανώλης, πρώτη φορά στα ενενηνταοχτώ χρόνια που έζησε σε τούτον τον κόσμο. Μ' όλα τα παρακάλια, δεν θέλησε να βγει από τη βάρκα. Κειτότανε εκεί μέσα, σκεπασμένος μ' ένα πάπλωμα.

Γύρευε τον γούμενο να τον ξομολογήσει, και κείνος κατέβηκε με τ' Άγιο Ποτήριο και τον ξομολόγησε μέσα στη βάρκα και τον κοινώνησε. Μα τι να ξομολογηθεί ο μπαρμπα-Μανώλης; Όσες αμαρτίες είχε κάνει το αγριοπούλι που καθότανε στον πρίνο, όσες αμαρτίες είχε κάνει η πέτρα που κειτότανε στην ακρογιαλιά, όσες αμαρτίες είχε κάνει ο πρίνος, όσες αμαρτίες έκανε η παλιόβαρκά του, άλλες τόσες είχε κανωμένες κι ο μπαρμπα-Μανώλης.

Κειτότανε μέσα στην πισσωμένη φωλιά του, και περίμενε να τον πάρει ο Ταξιάρχης, ήσυχος και βλοημένος. Τα κυματάκια αργοσαλεύανε την κούνια αυτού του νήπιου, του μπαρμπα-Μανώλη, κι από πάνω από το κεφάλι του άναβε το καντήλι κάτω από την πλώρη, μπροστά στο σαρακοφαγωμένο κόνισμα του Άγιου Νικόλα.

Την άλλη μέρα ο γούμενος ο Στέφανος κατέβηκε με τους παραγχιούς του, με τον Μιχάλη τον Ζαφειρίου τον ψάλτη, με τον Βασίλη τον Κλαδίτη, με τον Ξενοφών, με τον τσομπάνη τον Γιάννη τον Μπαρμπάκο, και σηκώσανε τον μπαρμπα-Μανώλη, μέσα σ' ένα καθαρό σεντόνι, και τον ανεβάσανε απάνω στο μοναστήρι. Οι γυναίκες τον αλλάξανε και τον βάλανε απάνω σ' ένα αρχοντικό μεντέρι, σαν να 'τανε αληθινός βασιλιάς. Ο γούμενος διάβαζε από πάνω του ως τα μεσάνυχτα, κ' ύστερα πήγε να ξαπλώσει λίγο, κι απομείνανε οι γυναίκες. Πότε παράδωσε το πνεύμα του στον Κύριο κανένας δεν το κατάλαβε, γιατί μηδέ βαριανάσανε, μηδέ αναστέναξε, μηδέ άλλαξε ολότελα η όψη του.

Έτσι έφυγε από τούτον τον κόσμο ο μπαρμπα-Μανώλης ο Βασιλές, που δεν είχε τίποτα εξόν από τη βάρκα του, και τον θάψανε πίσω από την εκκλησία της Αγιάς-Παρασκευής, με το κόνισμα τ' Άγιου Νικόλα στο στήθος του. «Και απέθανε Μανουήλ ο Βασιλεύς, και προσετέθη προς τους πατέρας αυτού.»

Οι παλαιοί ζωγράφοι που ζωγραφίζανε τη Δευτέρα Παρουσία, παριστάνουνε στον ουρανό τον Χριστό καθισμένον στον θρόνο του για να κρίνει τον κόσμο, κι από τις δυο μεριές καθισμένους τους Δώδεκα Απόστολους. Από το υποπόδιο του θρόνου βγαίνει ο πύρινος ποταμός, που μέσα σ' αυτόν καίγονται οι αμαρτωλοί, που τους καταπίνει ο βύθιος δράκων. Οι αρχάγγελοι κρίζουνε με τις σάλπιγγες, και σηκώνουνται από τα μνήματα οι νεκροί τρομαγμένοι. Ένας άγγελος τυλίγει τον ουρανό σαν να 'ναι χαρτί, κι άλλος ζυγιάζει τις ψυχές. Οι άνεμοι φυσούνε θυμωμένοι από τις τέσσερες μεριές της οικουμένης, θηρία και τέρατα καταβροχθίζουνε κεφάλια, χέρια, πόδια ανθρώπινα. Οι δαίμονες τρίζουνε τα δόντια τους. Η κτίση όλη ταράζεται από τα θεμέλια της. Οι ψυχές τρέμουνε σαν τα ξερά φύλλα που τα παίρνει ο δρόλαπας. Ο ήλιος μαύρισε και καρβούνιασε, και το φεγγάρι έσβησε. Φόβος και τρόμος πλακώνει όλη την οικουμένη.

Μονάχα ένας άνθρωπος δεν ταράζεται, ένα γεροντάκι, ταπεινό και ήσυχο, που αργοπερπατά με το ραβδάκι του, μέσα στην κοσμογαλασία, και πορεύεται θαρρετά προς τον θρόνο του Χριστού. Αυτός είναι ο «Ελάχιστος», όπως είναι γραμμένο στην εικόνα, δηλαδή ο πιο τιποτένιος, ο πιο καταφρονεμένος σε τούτον τον κόσμο.

Τούτος ο «Ελάχιστος» είναι ο μπαρμπα-Μανώλης ο Βασιλές, που ανοίξανε οι πόρτες τ' ουρανού για να μπει μέσα στον Παράδεισο.